

*Marijana Musladin**

Politike EU-a prema susjedima: Euromediteransko i Istočno partnerstvo

Sažetak

Proširenjem iz 2004. pomaknute su vanjske granice Europske Unije na istoku i jugu. Kao novi susjedi pojavljuju se Rusija, Bjelorusija, Moldavija i Ukrajina. Ulaskom Malte i Cipra u Europsku Uniju skupini novih susjeda pridružuju se i južne mediteranske države. Iako je riječ o neposrednom susjedstvu, ekonomski, politički, društveni i sigurnosni stupanj razvoja daleko je drugačiji od onoga u Europskoj Uniji. Svjesna opasnosti koje izvire iz odbijanja suradnje s neposrednim susjedima, ali i činjenice da treba stabilno i razvojno susjedstvo, Europska Unija oblikovala je nekoliko političkih strategija kojima je zadala okvir za razvoj novih odnosa sa susjednim zemljama i tako spriječila pojavu novih crta razdvajanja – Europsku politiku susjedstva (2004.), Uniju za Mediteran (2008.) kao nadogradnju Barcelonskog procesa (1995.) te Istočno partnerstvo (2009.). Cilj je ovoga rada izložiti temeljne značajke Euromediteranskog partnerstva (Unije za Mediteran) i Istočnog partnerstva, dviju politika koje EU razvija prema susjedstvu i tako uočiti razliku u pristupu Europske Unije prema dvjema regijama – Mediteranu i Istočnoj Europi, odnosno Južnom Kavkazu.

Ključne riječi: Europska Unija, Euromediteransko partnerstvo, Unija za Mediteran, Europska politika susjedstva, Istočno partnerstvo, Mediteran, Istočna Europa, Južni Kavkaz.

Uvod

Želja za jačim političkim povezivanjem i zajedništvom te sigurnosnom suradnjom zemalja članica EU-a¹ prisutna je od samih početaka europskog ujedinjavanja. Međutim tek s potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta godine 1992. kreće izgradnja Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i otad EU na međunarodnom planu izražava svoja stajališta o oružanim sukobima, ljudskim pravima i ostalim pitanjima važnim za

* dr.sc. Marijana Musladin, viši asistent na odjelu za komunikologiju sveučilišta u Dubrovniku
1 Dalje u tekstu Europska Unija označava se kraticom EU.

očuvanje međunarodne sigurnosti. Usporedno s razvojem vanjske i sigurnosne politike EU razvija i različite politike prema susjedima na istoku i jugu (Mediterranu) s ciljem jačanja stabilnosti i sigurnosti izvan svojih granica, ali i želju da se nametne kao regionalni i globalni akter u stabilizaciji europskih i međunarodnih prilika.

Europsko susjedstvo na jugu (Mediterranu) uključuje države sjeverne Afrike (Alžir, Maroko, Tunis, Libija, Egipat) te države Bliskog istoka (Izrael, Palestinska Samouprava, Jordan, Libanon i Sirija). S obzirom na drugačiji politički, ekonomski, društveni i religijski razvoj i tradicije, neko je vrijeme unutar EU-a postojalo mišljenje kako treba zadržati *status quo* prema tom dijelu svijeta, bez intervencija u demokratski razvoj, te možebitno usmjeriti aktivnosti prema suzbijanju terorizma kao jedne od najvećih prijetnji suvremenog doba.²

Međutim važnost Mediterana za cjelokupnu europsku sigurnost pokazala se ključnom u nekoliko važnih trenutaka, pa je koncepciju o politici *statusa quo* trebalo napustiti. Sa strateškog i sigurnosnog aspekta Mediteran je i prije smatran važnim u okvirima različitih politika EU-a, pa tako i na području vanjske i sigurnosne politike. Ipak, teroristički napadi na Madrid 2004. i London 2005. godine još su više naglasili važnost Mediterana i Bliskog istoka za europsku sigurnost, što je otvorilo potrebu određenih redefinicija i na području vanjske i sigurnosne politike.

S druge strane, isključimo li prostor Jugoistočne Europe („Zapadni Balkan“),³ europsko susjedstvo na istoku obuhvaća „nove“ susjede – Rusiju, Bjelorusiju, Ukrajinu, Moldaviju, Gruziju, Armeniju i Azerbajdžan. Za „nove“ susjede zasad se ne predviđa članstvo u Uniji, iako neke od tih zemlja imaju izražene europske želje.⁴ Proces proširenja EU-a na Srednju i Istočnu Europu pokazao je kako su bivše sovjetske republike, koje su na određeni način zanemarene, vrlo bitne za temeljni cilj europske vanjske politike o stabilnosti i prosperitetu u svojem susjedstvu. Zbog važnosti njihova geostrateškog položaja javila se potreba za sistematičnijim uključivanjem tih zemalja u projekt europske vanjske i sigurnosne politike.

2 Ove države karakterizira visok stupanj demokratskog i sigurnosnog deficita, opisuju se kao neslobodne ili djelomično slobodne, a gotovo sve imaju izražene nedemokratske tradicije. Iako geografski ne pripada europskom kontinentu, u odnosu na ostale susjede EU-a, izraelski politički, ekonomski i društveni sustav po svojem uređenju i stupnju razvoja najbliži je europskom, i kulturološki se smatra njezinim dijelom.

3 Europski prostor koji EU računa u pogledu članstva – pored Republike Hrvatske koja je u prosincu 2011. potpisala pristupni ugovor – tu su još BiH, Srbija, Crna Gora i Albanija.

4 Raspadom SSSR-a i proglašenjem neovisnosti europske integracije postaju jedan od glavnih vanjskopolitičkih ciljeva Ukrajine, Moldavije i Gruzije.

Osim toga, i istočno i južno susjedstvo EU-a obiluju ozbiljnim nedostacima na području sigurnosti, a ono što ih povezuje jest duga tradicija nedemokratskih režima. Sigurnosne prijetnje za EU iz neposrednog susjedstva jesu slabe države, organizirani kriminal, zaleđeni etnički sukobi, nezakonite migracije, samovoljne autoritarne vlade, kriminalni procesi pretvorbe i privatizacije te siva ekonomija.

Kako bi popravila svoju sigurnosnu situaciju, Europska Unija treba stabilno i razvojno susjedstvo. Uz dobre gospodarske odnose, važno je različitim instrumentima i politikama pridonositi stabilizaciji dviju turbulentnih regija. Cilj je Europske Unije bliskije povezivanje unutar regije, pa su slijedom toga oblikovani brojni instrumenti u cilju unapređenja sigurnosnih deficita u njezinu susjedstvu: Proces pristupanja, Proces stabilizacije i pridruživanja, Sporazumi o partnerstvu i suradnji, multilateralni okvir Euromeditranskog partnerstva (Unija za Mediteran), Pakt o stabilnosti jugoistočne Europe, Europska politika susjedstva te Istočno partnerstvo.

Politikom proširenja postignuti su zavidni rezultati, a Europska politika susjedstva iz 2004. godine postala je okvir za razvoj odnosa s partnerima i na istoku i na jugu. Konkretno, politikom susjedstva obuhvaćene su zemlje Mediterana i Istočne Europe te Južnog Kavkaza:

- zemlje sjeverne Afrike i zapadne Azije: Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libija, Libanon, Maroko, Palestinska Samouprava, Tunis i Sirija;
- zemlje bivšeg SSSR-a: Bjelorusija, Moldavija, Ukrajina, Gruzija, Armenija, Azerbajdžan.

Cilj je politike susjedstva razvoj odnosa EU-a s istočnim i južnim susjedima. Shvaćena je kao jedan od načina koji bi trebalo osigurati da proširenje na istok Europe ne dovede do novih podjela između EU-a i zemalja u susjedstvu. Svojim partnerima u okviru Europske politike susjedstva EU nudi privilegirani odnos koji se zasniva na predanosti zajedničkim vrijednostima demokracije, vladavine prava, tržišne ekonomije i održivog razvoja te razvoja dubljih političkih i ekonomskih odnosa.

Odnosi EU-a i Rusije, koja je također susjedna zemlja, nisu dio Europske politike susjedstva i razvijaju se u posebnim okvirima – unutar Strateškog partnerstva koje pokriva četiri „zajedničke oblasti“ suradnje: ekonomiju i okoliš, slobodu, pravdu i sigurnost, vanjsku sigurnost, istraživanje i obrazovanje.⁵ Jedan je od glavnih ciljeva Strateškog partnerstva s Rusijom poboljšati graničnu suradnju sa zemljama EU-a i izbjegavati nove linije razdvajanja, što je u skladu s glavnim ciljem Europske politike susjedstva.

5 Prema: European Commission, External Relations, EU-Russia Common Spaces. http://ec.europa.eu/external_relations/russia/common_spaces/index_en.htm

U okviru Europske politike susjedstva ključni su elementi sljedeći:

- akcijski plan Europske politike susjedstva koji postavlja kratkoročne i srednjoročne prioritetne ciljeve političkih i ekonomskih reformi za svaku zemlju pojedinačno;
- bilateralni ugovorni odnosi – sporazumi o partnerstvu i suradnji, odnosno sporazumi o pridruživanju;
- financijska i tehnička pomoć.

Europsku politiku susjedstva ne treba miješati s politikom proširenja jer se njome ne predviđa jačanje odnosa izvan okvira definiranih odredbama sporazuma zaključenih između EU-a i partnerskih zemalja.

Izgradnja sigurnosti i stabilnosti u europskom susjedstvu posebno je naglašena i u glavnim ciljevima Europske sigurnosne strategije iz 2003. godine. U cilju izgradnje vlastite sigurnosne i obrambene politike Europska Unija donijela je temeljni dokument kojim je definirala sigurnosne prijetnje s kojima se suočava. Europska sigurnosna strategija ističe globalnu ulogu i odgovornost EU-a za međunarodnu sigurnost koja je shvaćena u širokom smislu i uključuje politički, vojni, gospodarski, socijalni i ekološki aspekt. Ni jedna od novih sigurnosnih prijetnji nije isključivo vojna te stoga i mjere za njihovo rješavanje trebaju uključivati kombinaciju civilnih i vojnih instrumenata. Počevši s analizom svjetskih izazova i osnovnih prijetnji europskoj sigurnosti – kao što su terorizam, širenje oružja za masovno uništenje, regionalni sukobi, slabe države i organizirani kriminal,⁶ strategija određuje tri cilja kako bi sačuvala sigurnost i promicala svoje vrijednosti:

- suprotstaviti se prijetnjama vodeći preventivnu politiku po pitanju sukoba koja počiva na kombinaciji djelovanja vojnih i civilnih sredstava;
- izgraditi sigurnost u europskom susjedstvu djelujući na Bliskom istoku, na Balkanu i na Kavkazu;
- promicati učinkovit multilateralizam, braneći i razvijajući međunarodno pravo u temeljnom okviru Povelje Ujedinjenih naroda.

⁶ *A Secure Europe in a Better World*, European Security Strategy, Bruxelles, 12. prosinca 2003. str. 3-5. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>; Pet godina od usvajanja Europske sigurnosne strategije 2008. godine, u dopuni ESS-a, kao najveće prijetnje europskoj sigurnosti navode se proliferacija oružja za masovno uništenje, terorizam i organizirani kriminal, a dodane su i sljedeće: informatičke ugroze (engl. *cyber attacks*), piratstvo, krijumčarenje malim i lakim oružjem (SALW), ugroze energetske sigurnosti te klimatske promjene. Više vidjeti u: *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World*, Bruxelles, 11. prosinca 2008. S407/08. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf

Dakle izgradnja stabilnosti i prosperiteta u neposrednom susjedstvu jedan je od strateških ciljeva Europske sigurnosne strategije. Smatra se kako Europska Unija treba aktivno raditi na promicanju europskih vrijednosti u državama koje se nalaze izvan njezina kruga, ali i na izgradnji stabilnih demokratskih odnosa i učinkovitih sustava nacionalne sigurnosti koji će biti sposobni suočavati se sa starim i novim prijetnjama suvremenoj sigurnosti. Demokratska kontrola (civilna kontrola), odgovornost i profesionalni pristup osnovni su preduvjeti razvoja demokratskih političkih zajednica kakve EU želi u svojem susjedstvu.

Prema sigurnosnom konceptu Europske Unije svijet je podijeljen u tri sfere. To su:

1. Europska Unija, koja predstavlja „sigurnosnu zajednicu“ (engl. *security community*) u kojoj je oružani sukob gotovo nezamisliv;
2. bliže okruženje (kao integralni dio sigurnosne arhitekture Europe) te
3. ostatak svijeta.⁷

U ovoj analizi Mediteran, Istočna Europa i Južni Kavkaz predstavljaju bliže okruženje ili neposredno susjedstvo – integralni dio sigurnosne arhitekture Europe. Rad je usredotočen na ključne politike i instrumente EU-a koji se, u namjeri poboljšanja sigurnosne situacije, razvijaju prema regijama Mediterana, Istočne Europe i Južnog Kavkaza – Euromediterransko partnerstvo (Unija za Mediteran) i Istočno partnerstvo. Kako je riječ o kulturološki različitim skupinama zemalja, cilj je usporednom analizom politika koje EU razvija prema susjedima ukazati na sličnosti, odnosno razlike u pristupu EU-a prema tim regijama.

Euromediterransko partnerstvo (Unija za Mediteran)

Od samih početaka europske integracije izgradnja i održavanje bliskih veza sa susjedima na Mediteranu i Bliskom istoku glavni su ciljevi vanjskih odnosa EU-a.⁸ Dvije regije međusobno su povezane povijesnim i geografskim vezama, a Sredozemno more poveznica je između različitih država u političkom, ekonomskom i društvenom pogledu. S obzirom na povijesne veze dviju regija i činjenicu kako velik broj građana EU-a potječe iz mediteranske regije⁹ te imajući na umu geostratešku važnost Mediterana,

⁷ Prema: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=266&lang=EN>

⁸ Prvi naponi za povezivanje s regijom potječu još iz 1960-ih i ranih 1970-ih godina, a čine ih prva generacija sporazuma o pridruživanju s Turskom, Ciprom i Maltom. Ti sporazumi kasnije su doveli do dubljih odnosa s EU-om – ulazak Malte i Cipra 2004. i Turska koja trenutačno ima status kandidata za članstvo u Uniji.

⁹ Zbog velikog preljeva stanovništva s nekadašnjih kolonijalnih područja u Aziji i Africi Europa je sredinom 20. stoljeća postala useljenički kontinent. Između ostalog, regrutira se radna snaga iz sjeverne Afrike, Azije, Kariba. Sedamdesetih godina 20. st. Zapadna Europa ima 12 milijuna imigranata (Castels, 2000:55).

Europskoj je Uniji u interesu graditi zajedničko područje mira, napretka i prosperiteta. Puno prije razvoja Euromediterranskog partnerstva, u studiji o hladnoratovskom odnosu snaga na Mediteranu i strateškoj važnosti Mediterana, Radovan Vukadinović navodi kako je strateška važnost Mediterana sama po sebi otvoreno pitanje. Sva krizna svjetska zbivanja velikim dijelom zahvaćaju upravo Mediteran – arapsko-izraelski sukob, militantni fundamentalizam u pojedinim južnim mediteranskim državama, nezakonite migracije i terorizam (Vukadinović, 1987.).

Devedesetih godina prošlog stoljeća EU počinje stvarati novu politiku bilateralne suradnje s mediteranskim zemljama. Ta politika konačno se oblikovala na konferenciji u Barceloni 1995., pod nazivom Barcelonski proces, a koji je uključivao zemlje članice EU-a i mediteranske partnere. Sam proces imao je tri glavna područja djelovanja: političko i sigurnosno partnerstvo, ekonomsko i financijsko partnerstvo te društveno i kulturno partnerstvo (Musladin, 2010:56-57). Prije Barcelone Europa je pokrenula razvoj mediteranske političke suradnje u obliku financijske pomoći i posebnih trgovinskih sporazuma. Takav pristup davao je u početku dobre rezultate, ali se s vremenom pokazao nedovoljnim u odnosu na probleme koje je trebalo riješiti. Zbog toga su europske mediteranske države uložile velike diplomatske napore kako bi ojačale euromediterranske veze, što je kulminiralo na Barcelonskoj konferenciji pod španjolskim predsjedavanjem. S druge strane to je bio i imperativ koji je Europa uputila teškoj ekonomskoj i demografskoj situaciji na južnom Mediteranu. Dakle nakon više od dvadeset godina intenzivne bilateralne i trgovačke suradnje povijesne veze Europe s njezinim neposrednim susjedima (Maroko, Alžir, Tunis, Jordan, Izrael, Turska, Sirija, Libanon, Palestinska samouprava, Cipar i Malta) 1995. godine dobivaju novi okvir za razvoj u obliku dalekosežnog projekta – Euromediterranskog partnerstva.

Upućenost EU-a na šire područje Mediterana i obratno Čehulić objašnjava recidivom prošlosti i kolonijalnih veza te s druge strane objektivnom funkcionalnom upućenošću regija jedne na drugu. Čehulić analizira glavne ciljeve Barcelonskog procesa iz 1995. godine te govori kako je Mediteran regija s kojom treba razvijati dobre gospodarske odnose, ali i najrazličitijim sredstvima i instrumentima pridonositi svekolikoj stabilizaciji te turbulentne regije. Slijedom toga specifičnost i dugotrajnost sukoba na Bliskom istoku nagnali su EU da se, uz programe usvojene za regiju Mediterana, pokuša nametnuti kao aktivni medijator sukoba. Svoj pregled odnosa EU-a i Mediterana Čehulić zaključuje tezom kako je Mediteran regija u kojoj je lakše baviti se pitanjima tzv. *soft-securityja*, pitanjima koja ne iziskuju strateški angažman niti pokreću neka neželjena unutarnja pitanja, ali isto tako to je regija kojoj treba velika pomoć EU-a kako bi se umanjile negativne posljedice nezaposlenosti, neobrazovanos-

ti, vjerskog fanatizma, vojnih sukoba, diktatura i terorizma, što se sve na Mediteranu može pronaći (Čehulić, Vukadinović, 2005:345-347). Ista autorica u pregledu odnosa NATO-a i Mediterana daje osvrt na Jugoistočnu Europu kao primjer koji se može iskoristiti u odnosima mediteranskih zemalja i NATO-a i EU-a s obzirom na to da su neke početne pozicije, u političkom i vojnom pogledu, bile slične. Tako mediteranske države, na primjeru jugoistoka Europe, mogu vidjeti kako se iz nekadašnjeg turbulentnog područja može doći do zavidnih rezultata u pogledu približavanja euroatlantskim integracijama. Autorica nadalje spominje kako je proširenje NATO-a i EU-a pojačalo zanimanje euroatlantskih saveznika za regiju Mediterana, ali zaključuje da, ne bude li se uvažavalo povijesno i kulturno naslijeđe te nacionalni interesi i stvarne mogućnosti zemalja na Mediteranu, NATO i EU neće moći pronaći primjerena rješenja za dugoročnu stabilizaciju toga turbulentnog prostora (Čehulić, 2005:59).

Pet godina od pokretanja Barcelonskog procesa u opsežnom elaboratu na temu budućnosti euromediteranskog sigurnosnog dijaloga Martin Ortega izlaže pet konkretnih prijedloga za izgradnju nove sigurnosne i vojne dimenzije unutar Euromediteranskog partnerstva. Njegovi prijedlozi uključuju ideju za novu sigurnosnu dimenziju euromediteranskog partnerstva, uključivanje sigurnosnih mjera u Program partnerstva za mir i stabilnost, specifične teme euromediteranskog sigurnosnog dijaloga, suradnju u okviru NATO-ovog mediteranskog dijaloga te različite nacionalne pozicije u pogledu nove sigurnosne dimenzije partnerstva. S obzirom na to da se u trenutku pokretanja Barcelonske deklaracije mediteranskim partnerima nije mogao ponuditi održivi dijalog na sigurnosnim i vojnim pitanjima, a zbog činjenice da deklaracija obuhvaća širok spektar suradnje; od ekonomije, politike i sigurnosti do kulture, autor drži kako nema smisla iz ovako širokog pristupa izdvojiti sigurnosnu dimenziju partnerstva. Osim toga, pojačana uloga vojske u političkim sustavima većine partnerskih zemalja na Mediteranu čini uputnim uključiti vojnu i sigurnosnu dimenziju u samo partnerstvo (Ortega, 2000:1-6).

Od terorističkih napada na SAD i američke invazije na Irak politički i sigurnosni izazovi s južnih obala Sredozemlja imaju duboke posljedice i po europsku sigurnost. Otad, prema Rosi Balfour, s obzirom na ograničenost EU-a kao „civilne snage“, Europska Unija odabrala je razvoj odnosa s mediteranskim državama utemeljen na dijalogu i ekonomskoj integraciji kao najbolji put prema sigurnosti i stabilnosti. To potvrđuje dijalog s mediteranskim zemljama u vidu Barcelonskog procesa, ali i u obliku sve aktivnije uloge u rješavanju sukoba na Bliskom istoku. Balfour drži kako se u trenutku pokretanja Barcelonskog procesa u političkom, strateškom i ekonomskom smislu pokazala važnost cijelog južnog Mediterana i Bliskog istoka za europsku sigurnost (Balfour, 2004:52-55).

U opširnoj studiji Europskog instituta za sigurnosne studije skupina autora¹⁰ izlaže analizu odnosa EU-a i susjeda kao dimenziju zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU-a. U kontekstu „starih“ i „novih“ susjeda analiziraju se procesi stabilizacije, pridruživanja i partnerstva kao osnovni pristupi Europske Unije prema njezinu susjedstvu. U tom smislu analiza je usmjerena na nove susjede u Istočnoj Europi – Ukrajinu, Bjelorusiju i Moldaviju, zemlje „zapadnog Balkana“ kao potencijalne članice EU-a te na države južnog Mediterana koje u strateškom i geografskom pogledu čine drugačiji oblik susjedstva. Specifične slučajeve zemalja u susjedstvu EU-a autori svrstavaju negdje između koncepta partnerstva i pridruživanja.

U izdanju Europskog instituta za sigurnosne studije izašla je knjiga o prvih deset godina Europske sigurnosne i obrambene politike¹¹ u kojoj se navodi kako se Europska sigurnosna i obrambena politika (engl. European Security and Defence Policy – ESDP) u dvadesetak vojnih i civilnih operacija postavila kao ključna komponenta vanjskog djelovanja EU-a u rješavanju međunarodnih kriza. U zaključku knjige navodi se kako su teroristički napadi na SAD iz 2001. godine dramatično promijenili poimanje prijetnji, a time i sigurnosnih prioriteta zemalja EU-a i Sjedinjenih Američkih Država. S druge strane u većem dijelu Afrike slabe države također uzrokuju sigurnosne rizike, koji zahtijevaju inovativna i složena rješenja za reformu ili izgradnju novih okvira upravljanja koji će odvrćati od nasilja. Od Bliskog istoka do istočnog susjedstva EU-a geopolitičke napetosti postaju sve oštrije i često vode do pogoršanja cjelokupne političke situacije, za što nema jednostranih i brzih rješenja. Autori zaključuju kako takav razvoj događaja ne jamči siguran uspjeh u razvoju suradnje članica EU-a na području sigurnosti i obrane, međutim ostaje činjenica kako europska sigurnosna i obrambena politika postoji i kako je to proces koji traje čitavo jedno desetljeće (Grevi, Helly i Keohane, 2009:403). Slično govori i Javier Solana, koji drži kako je EU odmakao daleko u razvoju ESDP-a kao instrumenta koji Europi osigurava mogućnost vanjskog djelovanja i brzog odgovora na krize.¹²

10 Batt, J.; Lynch, D.; Missiroli, A.; Ortega, M.; Triantaphyllou, D., “Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe“, *Chaillot paper* br. 64, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2003.

11 Bulut, E.; Clément, C.; Dura, G.; Fischer, S.; Franke, B.; Gowan, R.; Grevi, G.; Gross, E.; Helly, D.; Ioannides, I.; Keohane, D.; Korski, D.; Kurowska, X.; Lynch, D.; Major, C.; Merlingen, M.; Peral, L.; Schulze, K. E. i Vircoulon, T.; Grevi, G.; Helly, D.; Keohan, D. (ur.), *ESDP: The First 10 Years (1999-2009)*, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2009.

12 Javier Solana (predgovor), u Vasconcelos, A. (ur.), *What Ambitions for European Defence in 2020?*, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2009., str.7-9

Promjenom geopolitičke situacije i pojavom novih sigurnosnih izazova¹³ otvorila se potreba za ponovnim definiranjem dosadašnjih političkih inicijativa EU-a prema mediteranskoj regiji. Slijedom toga, tražila su se nova rješenja i pozivalo se na obnovu Partnerstva kako bi se moglo odgovoriti na novu geopolitičku stvarnost. Fokus EU-a bio je na dva važna cilja: na oblikovanju sustavnih preventivnih i multilateralnih sigurnosnih strategija te produbljivanju veza između EU-a i njezinih južnih mediteranskih susjeda. Rezultat dugogodišnjih napora za redefiniranje i osveženje Euromediterskog partnerstva stigao je 15 godina nakon pokretanja Barcelonskog procesa u obliku Unije za Mediteran.

Glavni pokretač novih inicijativa za prostor Mediterana bio je francuski predsjednik Nicolas Sarkozy, koji je snažno podupro ideju o stvaranju Mediteranske unije kao logičnog nastavka Barcelonskog procesa. Međutim ideja je naišla na žestoko protivljenje sjevernih članica, u prvom redu Njemačke, koje su to protumačile kao pokušaj izvlačenja sredstava iz zajedničkih europskih fondova u korist nekoliko članica i njihovih bivših kolonija, odnosno kao jačanje francuskog utjecaja na regiju Mediterana kao njezinu interesnu sferu.¹⁴ Nakon brojnih kritika izloženih na prvotni prijedlog dogovoreno je kako će Unija za Mediteran¹⁵ biti nadogradnja postojećeg Barcelonskog procesa u okviru kojeg se dotad odvijala suradnja s obalnim zemljama južnog Mediterana od Maroka do Turske (Musladin, 2010:60).

Na sastanku na vrhu u Parizu održanom 13. srpnja 2008. godine jednoglasnim je usvajanjem Zajedničke deklaracije uspostavljen Barcelonski proces: Unija za Mediteran, a čine ga 43 zemlje – 27 zemalja članica EU-a, zemlje južnog Mediterana – Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Mauritanija, Sirija, Tunis, Turska i Palestinska samouprava – te europske mediteranske zemlje; Hrvatska, Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Monako. Libija je odbila sudjelovati. Prema tekstu Zajedničke deklaracije

13 Pojava terorizma kao najveće prijetnje suvremenoj sigurnosti (napadi na SAD, Madrid i London), nezakonite migracije prema Europskoj Uniji te slabe države u susjedstvu otvaraju potrebu određenih redefinicija na području vanjske i sigurnosne politike.

14 Najprije su se postavila dva logična pitanja: čemu Mediteranska unija ako već postoji Barcelonski proces suradnje EU-a i sredozemnih zemalja te mogu li se koristiti resursi EU-a ako su uključene samo neke članice te asocijacije. Naime prema prvotnom Sarkozyjevom prijedlogu o Mediteranskoj uniji, u taj projekt pojačane suradnje sa zemljama na južnoj obali Mediterana trebale su biti uključene samo one članice EU-a koje izlaze na Sredozemno more.

15 Francuski predsjednik Sarkozy morao je odustati od prvotnog naziva Mediteranska unija jer on uključuje samo one zemlje koje zaista izlaze na Sredozemno more i prihvatiti širi naziv – Unija za Mediteran.

cije Barcelonskog procesa: Unija za Mediteran predstavlja multilateralno partnerstvo s ciljem jačanja potencijala za regionalnu integraciju i povezivanje. Suradnja bi se trebala odvijati na šest konkretnih područja. To su:

- čišćenje Sredozemlja
- uređenje morskih puteva
- zaštita od prirodnih katastrofa
- razvoj alternativnih energetskih projekata
- stvaranje euromediteranskog sveučilišta¹⁶
- poticanje i razvoj poduzeća u regiji.

Najnoviji politički okvir suradnje EU-a i Mediterana donosi i određene organizacijske promjene. Šefovi država ili vlada usuglasili su se da će održavati sastanke na vrhu svake druge godine. Na tim sastancima donosit će se političke deklaracije i odlučivati o užem izboru konkretnih regionalnih projekata koje treba pokrenuti. Ministri vanjskih poslova sastajat će se jednom godišnje i oni će pratiti napredak ostvaren u provedbi zaključaka sastanaka na vrhu. Uvodi se sustav supredsjedanja Unijom za Mediteran. Jedan od supredsjedatelja predstavljat će EU, a drugi mediteranske države. Barcelonski proces: Unija za Mediteran ima Tajništvo i stalni odbor sa sjedištem u Bruxellesu.¹⁷

Unija za Mediteran novi je (napredni) instrument politike EU-a prema Mediteranu. Međutim prvotna uloga Unije za Mediteran jest provođenje mediteranskih razvojnih projekata s ciljem ublažavanja zajedničkih problema u poslovnoj suradnji i trgovini, energetici, prometu, okolišu, čišćenju mora od zagađenja, zaštiti vode, urbanom razvoju, telekomunikacijama, obrazovanju i kulturi. Dakle Uniju za Mediteran treba shvatiti kao „projektni klub“ za Mediteran, a ne kao političku organizaciju za demokratsku tranziciju ili mirovni proces na Mediteranu.¹⁸

16 Euromediteransko sveučilište (engl. The Euro-Mediterranean University – EMUNI University) međunarodno je sveučilište uspostavljeno 2009. sa sjedištem u Portorožu u Ljubljani. U radu Sveučilišta sudjeluje oko 115 institucija iz 32 države. Trenutačni je predsjednik Joseph Mifsud. Više o radu Sveučilišta vidjeti na: <http://www.emuni.si/en/>

17 Vidjeti: *Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean*, Pariz, 13. srpnja 2008. http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf

18 EU je vrlo jasno iskazao svoje političko stajalište o događajima u sjevernoj Africi i na Bliskom istoku (arapsko proljeće), odnosno stav da će podržavati razvoj demokracije i štititi temeljna ljudska prava, pa prozivanje Unije za Mediteran za nedjelotvornost u postojećoj krizi mediteranskih arapskih zemalja ukazuje na činjenicu neshvaćanja prave svrhe Unije za Mediteran.

Istočno partnerstvo EU-a

Posljednje proširenje EU-a približilo je i zemlje Istočne Europe (Rusiju, Ukrajinu, Moldaviju, Bjelorusiju)¹⁹ i Južnog Kavkaza (Armeniju, Azerbajdžan i Gruziju) granicama EU-a.

Želja za jačanjem suradnje s istokom Europe, gdje neke zemlje, za razliku od mediteranskih susjeda, imaju snažne izgleda i želje za članstvom u Europskoj Uniji, došla je od strane sjevernih članica EU-a, Poljske i Švedske. One su u svibnju 2008. predložile novi instrument vanjske politike EU-a – Istočno partnerstvo (engl. Eastern Partnership – EaP). Prvotna inicijativa bila je ojačati Europsku politiku susjedstva, koja se nije pokazala dovoljno osjetljivom na potrebe i težnje pojedinih članica u pogledu odnosa s EU-om. Kako je mediteranska suradnja ojačana Unijom za Mediteran, nametnula se potreba za redefiniranjem suradnje s Istočnom Europom i Južnim Kavkazom. Poljsko-švedskoj ideji prethodila je ideja francuskoga predsjednika Nicholasa Sarkozyja o pokretanju Mediteranske unije.²⁰ Anna Michalski sa Švedskog instituta za europske političke studije piše kako je poljsko-švedska inicijativa ustvari odgovor na francusku inicijativu o pokretanju Unije za Mediteran. U nastavku tvrdi kako je Istočno partnerstvo namjeran pokušaj da odnosi s državama Istočne Europe dođu na dnevni red politike EU-a, a kako bi se zadobila naklonost Bruxellesa u smislu financijskih izvora i političke potpore (Michalski, 2009:2).

S druge strane, s obzirom na činjenicu da je Europska Unija počela uzmicati od rasprava na temu daljnjeg proširenja, prava namjera bila je osigurati istočnim susjedima EU-a, prije svega Ukrajini, Moldaviji i Gruziji, koje su se jasno opredijelile za euroatlantske integracije, novu mogućnost i svojevrsnu čekaonicu do pridruženog članstva. Prema tome, instrument Istočnog partnerstva osmišljen je kako bi se nastavio proces ekonomske modernizacije razvijenijih istočnoeuropskih država u skladu s pravnom stečevinom EU-a, čime bi se poboljšali njihovi izgledi za članstvo. S druge strane regulatorno usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a ojačalo bi sposobnost manje razvijenih zemalja u postizanju dubljih trgovačkih veza s EU-om i u nastavku procesa modernizacije.

19 Unatoč dugoj povijesti naziva, do danas nema općeprihvaćene definicije pojma Istočna Europa. U literaturi nalazimo stajališta kako na prostoru nekadašnje Istočne Europe danas postoje tri regije: Srednja Europa (Njemačka, Austrija, Poljska, Mađarska, Češka, Slovačka, Slovenija i Hrvatska), Jugoistočna Europa ili Balkan i za našu analizu najbitnija Istočna Europa – „prava Istočna Europa“ – koja obuhvaća države nastale raspadom Sovjetskog saveza (Rusija i njezini sateliti Bjelorusija, Moldavija i Ukrajina), osim triju baltičkih zemalja. Za potrebe ove analize ograničit ćemo se na prostor „prave“ Istočne Europe, koja obuhvaća države Istočnog partnerstva – Bjelorusiju, Ukrajinu i Moldaviju te Rusiju kao strateškog partnera Europske Unije. O definiranju regije vidjeti: Kasapović, M., „Regionalna komparatistika i istočna Europa: Kako se raspala istočna Europa“, *Analitičko društvo* 4 (1) 73-97, 2007.

20 Inicijativa o pokretanju Istočnog partnerstva bio je logičan potez kojim su kontinentalne članice EU-a nastojale ojačati vlastite položaje u Europi, ali i pomoći razvoju njezinih istočnih susjeda.

Unatoč svemu navedenom, poljsko-švedska ideja nije nailazila na odobravanje pojedinih članica EU-a. Naprotiv, pojavile su se mnogostruke kritike koncepta Istočnog partnerstva u smislu opasnosti od udvostručenja, pa čak i kočenja postojećeg političkog procesa (Europske politike susjedstva) te preklapanja s postojećim regionalnim inicijativama (engl. Black Sea Economic Cooperation, EU Black Sea Synergy).²¹ Postojala je opasnost trenda regionalizacije vanjske politike EU-a i mogućeg natjecanja za financijske izvore s ostalim regionalnim partnerima na Mediteranu i Bliskom istoku.

U situaciji kada se činilo kako će prijedlog o Istočnom partnerstvu otići u zaborav, Rusija je, u namjeri da obrani želju samoproglšenih republika Abhazije i Južne Osetije, u kolovozu 2008. godine upala na teritorij Gruzije. Rat u Gruziji ukazao je na stratešku važnost Južnog Kavkaza za EU i ranjivost položaja istočnih europskih država koje se nalaze između EU-a i Rusije. Pokazalo se kako su bivše sovjetske republike vrlo bitne za temeljni cilj europske vanjske politike o stabilnosti i prosperitetu u susjedstvu. Osim toga, zbog važnosti njihova geostrateškog položaja pojavila se potreba za sistematičnijim uključivanjem tih zemalja u europsku vanjsku i sigurnosnu politiku.

Dakle rat u Gruziji ubrzao je politički proces i u roku od nekoliko mjeseci Europska komisija usvaja prijedlog (engl. Communication on the EaP)²² koji je naknadno i potvrđen na sastanku na vrhu Europskoga vijeća u prosincu 2008. Tom je prilikom potvrđeno obećanje EU-a o potrebi ubrzanja političkih inicijativa prema istočnom susjedstvu putem novog partnerstva i to na bilateralnoj i multilateralnoj razini. Na taj način postigla bi se stabilnost istočnih europskih zemalja i povećali bi se izgledi za uspostavu dubljih veza s EU-om.

Konačni pečat, prihvaćanje i usvajanje nove strategije dolazi u svibnju 2009. na praškom *summitu* predsjednika država i vlada zemalja članica i partnerskih zemalja²³

21 Black Sea Economic Cooperation jest multilateralna politička i ekonomska inicijativa pokrenuta 1992. godine, usmjerena na poticanje suradnje između zemalja članica te osiguranje mira, stabilnosti, blagostanja i dobrosusjedskih odnosa u regiji Crnog mora. Danas broji 12 članica: to su Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Bugarska, Gruzija, Moldavija, Rumunjska, Ruska Federacija, Turska, Grčka i Srbija, <http://www.bsec-organization.org/member/Pages/member.aspx>. EU Black Sea Synergy – regionalna inicijativa za suradnju EU-a s crnomorskom regijom pokrenuta 2007. u okviru Europske politike susjedstva. Inače, Crnomorska regija uključuje Grčku, Bugarsku, Rumunjsku i Moldaviju na zapadu, Ukrajinu i Rusiju na sjeveru, Gruziju, Armeniju i Azerbajdžan na istoku i Tursku na jugu. Iako Armenija, Azerbajdžan, Moldavija i Grčka nisu prionle zemlje, povijest, blizina i uske veze čine ih prirodnim regionalnim sudionicima. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_en.pdf

22 Vidjeti: European Commission, Eastern Partnership, COM(2008) 823 final, 3. prosinca 2008. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0823:EN:NOT>

23 Na *summitu* su sudjelovali i predstavnici Europskog parlamenta, Odbora regija, Ekonomskog i socijalnog odbora, Europske investicijske banke (EIB) i Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD).

na kojem je usvojena i Zajednička deklaracija (engl. Joint Declaration).²⁴ *Summit* u Pragu pokrenuo je novu fazu u razvoju odnosa EU-a i zemlja Istočne Europe i Južnog Kavkaza – Ukrajine i Moldavije, Gruzije, Armenije i Azerbajdžana. Poziv u članstvo dobila je i Bjelorusija, no zbog kršenja osnovnih građanskih prava u zemlji i autoritarne vladavine predsjednika Aleksandra Lukašenka Bjelorusija je do daljnjeg stavljena je na čekanje. Dok ne popravi bilateralne odnose s EU-om, Bjelorusija neće u potpunosti sudjelovati u projektu Istočnog partnerstva.

Zajednička deklaracija predviđela je da u radu Partnerstva mogu sudjelovati i tijela središnjih, regionalnih i lokalnih vlada, nevladine organizacije i predstavnici civilnog društva svih zainteresiranih država. Treće države, uključujući Rusiju, imat će mogućnost sudjelovati u radu pojedinih projekata u obliku multilateralne suradnje na specifičnim područjima od zajedničkog interesa.

Istočno partnerstvo politički je okvir kojim se istočnoeuropske i južnokavkaskе zemlje nastoje približiti europskim vrijednostima, što bi dugoročno olakšalo možebitnu integraciju tih zemalja u EU, koja nije isključena, ali je malo vjerojatna. Istočno partnerstvo potiče suradnju na području ljudskih prava, tržišne ekonomije, održivog razvoja, energetske sigurnosti i na drugim područjima od zajedničkog interesa.

Osnovni ciljevi Istočnog partnerstva uključuju:

- osnivanje političkog udruženja između EU-a i zemalja Istočnog partnerstva,
- stvaranje duboke i sveobuhvatne zone slobodne trgovine,
- postupnu liberalizaciju viznog režima, sve do potpunog ukidanja viza kao dugoročnog cilja Partnerstva,
- pravnu integraciju (uključujući vrijednosti, pravila i standarde) te
- poboljšanje suradnje u energetske sigurnosti.

Sastanci visokih dužnosnika odvijali bi se dvaput godišnje, sastanci ministara vanjskih poslova zemalja partnerstva jedanput godišnje dok bi se *summiti* partnerstva održavali svake dvije godine. Na njima bi se kontrolirao napredak procesa te predlagala nova područja suradnje i razvoja za sljedeće dvije godine. Predviđaju se i sastanci ključnih ministara i razne panel-rasprave za pružanje stručne potpore za aktivnosti na tematskim područjima. Međutim razvoj partnerstva ovisit će i o stupnju uključenosti međunarodnih financijskih institucija u sam projekt.²⁵

U kontekstu poljske vanjske politike i otvaranja prema istoku Agnješka Čančara tvrdi kako je pokretanje Istočnog partnerstva inicijativa za koju se može reći kako je

²⁴ Vidjeti: Council of the European Union, *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, Prag, 7. svibnja 2009. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf

²⁵ Vidjeti: <http://www.msz.gov.pl/Eastern,Partnership,19898.html>

prvi pravi potez poljske vanjske politike od priključenja u EU. Također smatra kako, unatoč početnim protivljenjima pojedinih zemalja članica, Istočno partnerstvo ima velike izgleda za uspjeh (Čančara, 2008.). Europski parlament u veljači 2009. objavio je opširnu studiju o budućim odnosima EU-a i Rusije. U studiji su bivše sovjetske republike, obuhvaćene Istočnim partnerstvom, prikazane kao „sfere utjecaja“ koje Rusija neće lako prepustiti Europskoj Uniji, pozivajući se na povijesne veze i zajedničku tradiciju. Suprotno ruskim nastojanjima da stvori „sfere utjecaja“, Europska Unija ne bi smjela težiti izgradnji vlastite zone interesa, već pomoći zemljama u istočnom susjedstvu u izgradnji vlastitih kapaciteta kako bi bile sposobne same izabrati smjer svoje vanjske politike (Wilson, A.; Popescu, N. i Noel, P., 2009.). Navedeno mišljenje poklapa se s osnovnim ciljevima Istočnog partnerstva o jačanju odnosa EU-a s novim susjedima na Istoku.

Usporedna analiza Euromediteranskog i Istočnog partnerstva Europske Unije

Usporednom analizom sastavnih dijelova Euromediteranskog partnerstva (Unije za Mediteran) i Istočnog partnerstva upućuje se na sličnosti, odnosno razlike dvaju koncepata EU-a prema susjedima na istoku i jugu. Za potrebe analize uspoređuju se vrijeme nastanka, države koje Partnerstva obuhvaćaju, glavni ciljevi, institucije i instrumenti suradnje, struktura i financijski instrumenti provedbe.

Usporedba Euromediteranskog partnerstva (Unija za Mediteran) i Istočnog partnerstva s obzirom na:

1. Vrijeme nastanka

Euromediteransko partnerstvo, na inicijativu mediteranskih zemalja EU-a, pokrenuto je 1995. u Barceloni, dok se Unija za Mediteran, kao nadogradnja partnerstva, pokreće 2008. godine. Koncept Istočnog partnerstva, na inicijativu sjevernih članica EU-a, pokreće se u Parizu 2009. godine. Prethodno su države Euromediteranskog partnerstva i europskih susjeda na istoku 2003. obuhvaćene jedinstvenom politikom EU-a prema susjedima – Europskom politikom susjedstva.

2. Prostor (države) koji obuhvaća

Euromediteransko partnerstvo (Barcelonski proces) iz 1995. uključivalo je tadašnje države članice EU-a (njih 15) i deset mediteranskih susjeda. Proširenjem EU-a iz 2004. u Partnerstvo ulaze još dvije mediteranske države (Malta i Cipar) te ostale zemlje koje su postale članicama. Unija za Mediteran uključuje 43 zemlje – 27 zemalja članica EU-a, zemlje južnog Mediterana – Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Mauritaniju, Siriju, Tunis, Tursku i Palestinsku samoupravu, te europske mediteranske zemlje – Hrvatsku, Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Monako. Istočno partnerstvo

uključuje 33 zemlje – 27 zemalja članica EU-a, države u istočnoj Europi – Ukrajinu, Moldaviju, Bjelorusiju te južnokavkaske države – Armeniju, Azerbajdžan i Gruziju.

3. Glavne ciljeve

Glavni su ciljevi Euromediterranskog partnerstva zona ekonomskog razvoja, demokracije i mira te jačanje potencijala za regionalnu integraciju i povezivanje. Unija za Mediteran, kao novo multilateralno partnerstvo, namjerava u vidu osnažene političke suradnje i izražene projektne dimenzije Mediteran učiniti regijom mira, suradnje, tolerancije i prosperiteta. Cilj je Istočnog partnerstva jačanje gospodarskih i energetskih veza sa zemljama u istočnom susjedstvu, kao i liberalizacija viznog režima. Krajnji je cilj stvaranje duboke i sveobuhvatne zone slobodne trgovine²⁶ te multilateralne i regionalne suradnje država u regiji.

4. Institucije suradnje

Pri Euromediterranskom partnerstvu institucije suradnje jesu euromediterranske konferencije, euromediterranski odbor i euromediterranska parlamentarna skupština, a Unija za Mediteran donosi i organizacijske promjene – sastanke na vrhu (*summite*), sustav supredsjedanja Unijom za Mediteran te Tajništvo. Pri Istočnom partnerstvu formalni okvir suradnje čine dvogodišnji sastanci ministara vanjskih poslova. Za razliku od Euromediterranskog partnerstva, Istočno partnerstvo nema tajništvo, već je pod izravnom kontrolom Europske komisije.

5. Instrumente suradnje

Postoji razlika u međunarodnim sporazumima koji Europskoj Uniji osiguravaju razvoj gospodarskih, socijalnih i političkih odnosa sa susjedima. U ovoj analizi potrebno je znati što su sporazumi o pridruživanju (engl. *association agreements*), sporazumi koji predstavljaju temelj za uspostavu gospodarskih i političkih odnosa između EU-a i pojedinačnih država te obično znače prvi korak ka punopravnom članstvu u EU-u. Prvi takvi sporazumi sklopljeni su upravo s mediteranskim susjedima Ciprom, Maltom i Turskom 1960-ih i 1970-ih godina. S druge strane sporazumi o suradnji (engl. *cooperation agreements*) sklopljeni su tijekom 1970-ih godina s većinom mediteranskih zemalja. Njih su poslije zamijenili euromediterranski sporazumi o pridruživanju koji su sklopljeni s Alžirom, Egiptom, Tunisom, Izraelom, Jordanom, Libanom, Marokom, okupiranim Palestinskim Područjem, Sirijom i Turskom. U pogledu susjeda na istoku, najvažniji instrumenti suradnje upravo su sporazumi o partnerstvu i suradnji (engl. *partnership and cooperation agreements*) koji su sklopljeni s 11 država Istočne Europe i Središnje Azije – to su **Armenija, Azerbajdžan, Gruzija, Moldavija, Rusija, Ukra-**

²⁶ U suprotnosti s ostalim primjerima ugovora o zoni slobodne trgovine sa susjedima ovi bi se sklapali prvenstveno na temelju ekonomske strukture i stupnja razvijenosti države sa standardima EU-a.

jina, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan.²⁷ Pokretanjem Istočnog partnerstva EU započinje pregovore o novim sporazumima o pridruživanju s Ukrajinom, Moldavijom, Bjelorusijom, Armenijom, Gruzijom i Azerbajdžanom.

6. Razinu suradnje

U pogledu Euromediterranskog partnerstva, u okviru bilateralne dimenzije odvijao se niz aktivnosti EU-a i svake pojedine države, a najvažniji su od njih sporazumi o pridruživanju (engl. *association agreements*). Oni odražavaju opća načela koja uređuju euromediterranske odnose iako svaki sadrži elemente specifične za odnose između EU-a i pojedine zemlje u partnerstvu. Regionalna dimenzija predstavlja inovativan aspekt partnerstva jer u isto vrijeme pokriva političku, ekonomsku i kulturnu regionalnu suradnju. Takva multilateralna suradnja ima važan strateški utjecaj u rješavanju problema koji su zajednički većini zemalja na Mediteranu. U tom smislu nadopunjuje bilateralnu suradnju i dijalog unutar sporazuma o pridruživanju. Pri Istočnom partnerstvu bilateralnu dimenziju suradnje podržavaju novi bilateralni sporazumi o pridruživanju (diferencijacija država u okviru partnerstva na temelju njihovih želja i stupnja ekonomskog razvoja), a multilateralnu i regionalnu suradnju sa zemljama u regiji podržavaju tematske platforme za multilateralni dijalog na područjima demokracije, dobrog vladanja i stabilnosti; ekonomske integracije i usklađivanja s politikama EU-a; energetske sigurnosti i kontakata među ljudima.

7. Financijske mehanizme

Iako se od 2007. oba koncepta financiraju jedinstvenim financijskim instrumentom EU-a prema susjedima (European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI), financiranje Euromediterranskog partnerstva dotad se uglavnom odvijalo posredstvom programa MEDA 1 i MEDA 2 (*Measures d' Adjustment*), putem kojih se pružala tehnička i financijska pomoć za reformu gospodarskih i društvenih struktura zemalja na Mediteranu, te putem zajmova Europske investicijske banke i posebnog fonda za euromediterranske investicije i partnerstvo (Facility for Euromediterranean Investment and Partnership – FEMIP). Suradnja EU-a i susjeda na istoku do 2007. financirala se putem programa TACIS (Technical Aid to the Commonwealth of Independent States), putem kojeg je Europska Unija osiguravala financijsku potporu i tehničku pomoć tranzicijskim procesima u 12 država Istočne Europe i Središnje Azije.²⁸

²⁷ Od ostalih sporazuma kojima se reguliraju odnosi EU-a s trećim zemljama, a koje nisu predmetom naše analize, spomenimo tzv. europske ili pretpristupne sporazume sklopljene s deset država kandidatkinja za članstvo iz Srednje i Istočne Europe, sporazume o stabilizaciji i pridruživanju (engl. *stabilisation and association agreements*) sklopljene s državama zapadnog Balkana – Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Kosovom, Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom.

²⁸ Armenija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Gruzija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan.

Države Istočnog partnerstva mogu se služiti sredstvima sljedećih fondova: Vladinog fonda (engl. Governance Facility), Fonda za financiranje prekogranične suradnje (engl. Cross Border Cooperation), Fonda za susjedska ulaganja (engl. Neighbourhood Investment Facility – NIF). Susjedi na jugu i istoku također su se mogli služiti različitim tematskim programima poput programa EU-a kome je glavni cilj poticati i štiti ljudska prava, demokraciju i vladavinu zakona (engl. European Initiative for Democracy and Human Rights – EIDHR).

Na temelju izloženog može se ustvrditi kako je jedna od osnovnih razlika Istočnog i Euromediterranskog partnerstva (Unije za Mediteran) sljedeća: Unija za Mediteran projekt je usmjeren na određene inicijative – prvenstveno na pokretanje regionalnih projekata koji bi trebali osigurati opipljivu korist za građane mediteranske regije (čišćenje Sredozemlja; uređenje morskih puteva; zaštita od prirodnih katastrofa; poticanje razvoja alternativnih energetske projekata; stvaranje euromediterranskog sveučilišta; poticanje i razvoj poduzeća u regiji). Fokus interesa Istočnog partnerstva nešto je drugačiji. Više je riječ o približavanju zakonodavstvu i standardima EU-a te se stoga mora voditi prema višim načelima. Tome u prilog govori i potpisivanje nove generacije sporazuma o pridruživanju (engl. *association agreements*) s državama Istočnog partnerstva.

S druge strane Euromediterransko i Istočno partnerstvo dijele i neke zajedničke karakteristike:

- oba koncepta sastavni su dijelovi Europske politike susjedstva;
- zajednički je cilj objema regijama u okviru ovih politika uspostavljanje zone slobodne trgovine;
- bilateralna i multilateralna razina suradnje i uključenost civilnog društva;
- financiranje obaju koncepata jest manje ili više proporcionalno, a od 2007. European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) osnovni je financijski instrument politike EU-a prema susjedima;
- u obje susjedne regije EU-a postoji niz „zaleđenih“ sukoba koji ometaju suradnju između pojedinih aktera obuhvaćenih Unijom za Mediteran i Istočnim partnerstvom;²⁹
- prioritetna područja suradnje u okviru partnerstva jesu područja energije, migracija, sigurnosti, održivog razvoja i prometa;

²⁹ Kao primjer navodimo sukob između Armenije i Azerbajdžana oko Gorskog Karabaha, situaciju u Abhaziji i Južnoj Osetiji, Pridnjestrovlje u Moldaviji i sl. EU je u više navrata u svojim najvažnijim dokumentima Europske politike susjedstva i Istočnog partnerstva naglasio da je, uz Gorski Karabah, najveći izazov za sigurnost regije rješavanje situacije u dvije gruzijske pokrajine (Abhazija i Južna Osetija). Izbijanje oružanog sukoba u Južnoj Osetiji, hirovita intervencija Rusije te posredovanje EU-a i ostalih međunarodnih aktera dokaz su stalne napetosti koja može buknući u novi oružani sukob. O sigurnosnim izazovima za EU iz istočnog susjedstva vidjeti: Musladin, M., „Europska unija i Južni Kavkaz“, *Suvremene teme*, god. 4, br. 1., 2011.

- konkretni projekti u okviru Unije za Mediteran (suradnja obrazovnih institucija, razvoj malog i srednjeg poduzetništva, spajanje luka, suzbijanje prirodnih katastrofa, razvoj alternativnih izvora energije) odražavaju koncept međusektorske suradnje koja je predložena unutar strategija EU-a prema istoku (niz sporazuma o partnerstvu i suradnji koji uključuju trgovinu, suradnju na području znanosti, energetike, prometa, okoliša i drugih sektora, kao i politički dijalog i zajedničko djelovanje u suzbijanju suvremenih izazova, promicanje aktivnog građanstva i europske suradnje u sektoru mladih).

Tablica 1: Prikaz Euromediterranskog partnerstva (Unije za Mediteran)

Politika	Vrijeme nastanka	Broj država koje obuhvaća	Glavni ciljevi	Politički instrumenti	Razina suradnje	Financijski instrumenti
Euromediterransko partnerstvo	1995.	12 + države članice EU-a	Stvoriti zonu ekonomskog razvoja, demokracije i mira	Sporazumi o suradnji (engl. cooperation agreements) i Euromediterranski sporazumi o pridruživanju (engl. association agreements)	Bilateralna i regionalna	MEDA 1, MEDA 2, ENPI
Barcelonski proces: Unija za Mediteran	2008.	16 + države članice EU-a	Nadogradnja Barcelonskog procesa – jačanje potencijala za regionalnu integraciju i povezivanje	Euromediterranski sporazumi o pridruživanju (engl. association agreements)	Bilateralna i multilateralna	ENPI

Tablica 2 : Prikaz Istočnog partnerstva

Politika	Vrijeme nastanka	Broj država koje obuhvaća	Glavni ciljevi	Politički instrumenti	Razina suradnje	Financijski instrumenti
Istočno partnerstvo	2009.	6 + države članice EU-a	Jačanje gospodarskih i energetskih veza i liberalizacija viznog režima.	Sporazumi o partnerstvu i suradnji (engl. <i>partnership and cooperation agreements</i>) i novi sporazumi o pridruživanju	Bilateralna i multilateralna	ENPI

Zaključak

Euromeditersko partnerstvo pokrenuto 1995. u Barceloni tada je predstavljalo ambiciozan pokušaj širenja europske ekonomske integracije prema Mediteranu. Dotad nije bilo organizirane institucionalne suradnje EU-a i zemalja na jugu, pa je Euromeditersko partnerstvo sa svoja tri područja suradnje prvi korak prema institucionalizaciji vanjske politike EU-a prema zemljama na Mediteranu. Osnovni razlozi za produblivanje suradnje EU-a i susjeda na jugu kombinacija su ekonomskih i sigurnosnih razloga (problemi nezaposlenosti i obrazovanja, zloupotreba ljudskih prava, otvoreni sukobi, teška ekonomska i demografska situacija, problem nezakonitih migracija). Partnerstvo je institucionaliziralo odnose između EU-a i njezinih susjeda na jugu te se pojavilo i kao nova platforma za mirovni proces na Bliskom istoku. Stvorena je dakle politička i institucionalna infrastruktura za suradnju – projektni pristup i sektorsko povezivanje te jasniji odnos Europske Unije prema izazovima kojima je u svom okruženju izložena – Bliskom istoku, palestinskom pitanju, migracijama, razvoju, ulaganjima i slično.

Unatoč perspektivnim ciljevima Euromeditersko partnerstvo nije u potpunosti ispunilo svoje namjere. Međutim samo postojanje takvog procesa može se smatrati važnim doprinosom stabilnosti EU-a i sigurnosti regije. U pogledu političkog i sigurn-

osnog partnerstva razvidno je kako je Euromediteransko partnerstvo ojačalo utjecaj EU-a na Mediteranu te pridonijelo stvaranju pozitivne atmosfere u regiji.

Unija za Mediteran iz 2008. zamišljena je kao multilateralno partnerstvo s ciljem jačanja potencijala za regionalnu integraciju i povezivanje. Institucionalno se nadovezuje na Euromediteransko partnerstvo i novi je (napredni) instrument EU-a, ali i velik izazov za europske i islamske zemlje u regiji, kao i za odnose između članica EU-a. Barcelonski proces: Unija za Mediteran može se shvatiti kao multilateralni mehanizam koji bi s preventivnog stajališta mogao pospješiti Euromediteranske sigurnosne ciljeve. U protivnom, taj će se koncept prvenstveno smatrati zadovoljavanjem nacionalnih i geopolitičkih interesa pojedinih država članica EU-a.

Odnosi EU-a i zemalja u istočnom susjedstvu do sredine 1990-ih bili su ograničeni na ekonomsku suradnju i tehničku pomoć i nije bilo jedinstvene političke strategije EU-a prema toj regiji. Takva situacija značajno se promijenila proširenjem EU-a na istok (transformirali su se vanjskopolitički prioriteti EU-a) i pokretanjem Europske politike susjedstva 2004., koja je obuhvatila nove susjede na istoku, ali i zemlje prethodno obuhvaćene Euromediteranskim partnerstvom. Međutim, Europska Unija ubrzo se suočila se s novim problemom: kako postići stvarnu stabilnost i sigurnost u svojoj okolini bez obećanja punopravnog članstva susjedima na istoku, odnosno kojim instrumentima dovršiti proces političkih, ekonomskih i društvenih reformi svojih susjeda. S vremenom je unutar EU-a prevladalo stajalište o nužnosti uspostavljanja jedinstvene i sveobuhvatne politike prema istočnom susjedstvu. To se ostvarilo 2009. pokretanjem Istočnog partnerstva kojemu su glavni ciljevi liberalizacija viznog režima, pravna integracija i poboljšanje suradnje u energetske sigurnosti. Krajnji je cilj stvaranje duboke i sveobuhvatne zone slobodne trgovine, kao i multilateralna i regionalna suradnja sa zemljama u regiji. Neposredni povod za usvajanje novoga koncepta EU-a prema susjedima na istoku bio je sigurnosne prirode – napad Rusije na Gruziju iz 2008. Taj događaj ukazao je na stratešku važnost bivših sovjetskih republika, posebice Južnog Kavkaza, za europsku sigurnost.

Iz prethodnog izlaganja razvidno je kako Unija za Mediteran i Istočno partnerstvo nisu u pravom smislu nove političke inicijative. Više je riječ o nadogradnji postojećih mehanizama Europske Unije (Barcelonski proces, Europska politika susjedstva, sporazumi o suradnji/sporazumi o pridruživanju) te se mogu shvatiti kao mehanizmi kojima se prvenstveno zadovoljavaju težnje partnerskih zemalja za tješnjom suradnjom s EU-om budući da dotadašnje inicijative nisu ispunile njihova očekivanja. Barcelonski proces imao je polovične rezultate, dok se Europska politika susjedstva nije poka-

zala dovoljno osjetljivom na težnje i potrebe susjeda na Istoku. Unatoč razmjernim poboljšanjima koja su uslijedila s Istočnim partnerstvom, ipak nije prošlo dovoljno vremena kako bi se ono ocijenilo prikladnim instrumentom za postizanje odgovarajuće ravnoteže između sigurnosnih potreba EU-a, njezinih operativnih sposobnosti i težnje europskih susjeda za pristupanje.

S druge strane na razvoj „novih“ koncepata svakako su utjecali i geopolitički interesi pojedinih država članica EU-a. Pokazalo se kako u vanjskoj politici EU-a prema susjedima postoje razlike koje su ponajviše motivirane razlikama u geopolitičkim interesima pojedinih zemalja članica. Još i prije samoga proširenja moglo se čuti kako istočnoeuropske države kandidatkinje zahtijevaju više pozornosti EU-a prema susjedima na istoku i na Južnom Kavkazu. Istovremeno, mediteranske članice EU-a zagovarale su tješnje partnerstvo s južnim susjedima s kojima dijele povijesne, političke, kulturne i ekonomske veze. Za Francusku, Španjolsku, Italiju i Portugal Mediteran je trebao ostati strateški prioritet EU-a. U pokušaju da uzme u obzir različite zahtjeve svojih članica i stvori prsten stabilnih, prijateljskih i demokratskih država oko svojih granica na istoku i jugu, EU usvaja jedinstven i sveobuhvatan politički okvir suradnje sa susjedima u obliku Europske politike susjedstva. Unatoč očiglednim političkim, ekonomskim, kulturnim, povijesnim i drugim razlikama, Europska politika susjedstva obuhvatila je sve države južnog i istočnog susjedstva (te je države, kasnije se pokazalo, trebalo promatrati odvojeno, u okviru zasebne strategije). U procesu implementacije zadanih ciljeva Europska Unija tako se morala nositi s različitim ekonomskim i političkim preprekama, što je za nju i njezine članice predstavljalo velik izazov u smislu balansiranja vanjskopolitičkog angažmana između susjeda na jugu (sjevernoafričke i bliskoistočne države) i susjeda na istoku (Ukrajina, Moldavija, Bjelorusija, Gruzija, Armenija, Azerbajdžan). Ono što je zamišljeno kao učinkovita politika koja bi odgovarala globalnim ambicijama EU-a i novim izazovima koji su se pojavili u susjedstvu nije se pokazalo prikladnim instrumentom EU-a u stabilizaciji prilika u obje regije. „Nove“ države članice EU-a bile su posebno nezadovoljne Europskom politikom susjedstva zbog izostanka perspektive članstva ostalih susjeda na istoku. Prevladavalo je uvjerenje kako samo članstvo u Uniji može biti uvjet za potpunu transformaciju i demokratizaciju postsovjetskog prostora. S druge strane stare članice nisu bile naklonjene ideji članstva za istočne susjede. Takva situacija zahtijevala je i vodila razvoju dvaju novih koncepata u odnosima prema susjedima. Unija za Mediteran i Istočno partnerstvo mogu se promatrati kao pokušaji prevladavanja nedostataka Europske politike susjedstva u smislu odvajanja politike EU-a prema susjednim regijama. Usto, pokazalo se da je pokretanje

Unije za Mediteran motivirano i unutarnjim političkim interesima (prije svega Francuske) koji su se postavili kao vanjskopolitički ciljevi EU-a. S druge strane Istočno partnerstvo može se protumačiti kao odgovor novih članica EU-a (prije svega Poljske) na francusku inicijativu. Zbog toga se koncepti Unije za Mediteran i Istočnog partnerstva mogu shvatiti i kao svojevrsni geopolitički instrumenti pojedinih država ili skupina država članica koji bi trebali poboljšati njihov utjecaj unutar EU-a, a ne samo kao instrumenti u jačanju sigurnosti i stabilnosti dviju regija, kakvim su naposljetku službeno i zamišljeni. Dakle održavanje odnosa EU-a s dva različita geopolitička područja nema samo implikacije na vanjsku politiku EU-a i njezin globalni položaj, već ima utjecaj i na ravnotežu snaga unutar same Unije. Takvi sukobljeni geopolitički interesi pojedinih članica EU-a ne idu u prilog cjelovitosti i koherentnosti vanjske politike EU-a, što je jedan od ključnih ciljeva Zajedničke vanjske i sigurnosne politike predstavljene u Maastrichtu.

Na primjerima Unije za Mediteran i Istočnog partnerstva pokazalo se kako u širokoj lepezi vanjskopolitičkih ciljeva EU-a još uvijek dominiraju nacionalni interesi država članica. Sve dok je tako, bit će teško uspostaviti jedinstvenu politiku koja bi istovremeno bila privlačna europskom susjedstvu i učinkovit instrument kojim bi Europska Unija imala stvaran utjecaj u pogledu rješavanja sigurnosnih izazova u svojem susjedstvu. Nadu ulijeva Lisabonski ugovor iz 2009. kojim je vanjska i sigurnosna politika EU-a ponovno ušla u središte pozornosti. Ona se, uz politiku proširenja, može smatrati jednom od najaktivnijih politika EU-a. Ugovor iz Lisabona naglašava važnost ujednačenog razvoja istočnog i mediteranskog dijela politike susjedstva.

Posljednji događaji koji potresaju arapski svijet ukazuju na objektivnu potrebu EU-a da se postojećim instrumentima i politikama te možebitnim razvojem novih koncepata prilagodi izmijenjenom strateškom kontekstu i novim izazovima. EU treba poticati i pomagati izgradnju stabilnih demokratskih odnosa i učinkovitih sustava nacionalne sigurnosti svojih susjeda koji će se moći suočavati sa starim i novim prijetnjama suvremenoj sigurnosti. Izgradnja stabilnosti i prosperiteta u neposrednom susjedstvu trebala bi ostati jedan od strateških ciljeva EU-a.

Literatura

Aliboni, R.; Joffe, G.; Lannon, E.; Mahjoub, A.; Saaf, A. i Vasconcelos, A., "Union for the Mediterranean Building on the Barcelona acquis, *Report*, br. 1, Institute for Security Studies, EU, Pariz, 2008.

- Aliboni, R. i Saaf, A., "Human security: a new perspective for Euro-Mediterranean cooperation", *10 Papers for Barcelona*, br. 3, European Institute of the Mediterranean, European Institute for Security Studies, Pariz i Lisabon, 2010.
- Balfour, R., "Rethinking the Euro-Mediterranean political and security dialogue", *Occasional papers*, br. 52, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2004.
- Batt, J.; Lynch, D.; Missiroli, A.; Ortega, M. i Triantaphyllou, D., "Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe", *Chaillot paper* br. 64, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2003.
- Bilgin, P., "EU Security Policies towards the Mediterranean: The Ethical Dimension – what do we know and what else should we know", *Policy Brief*, br. 2, Centre for European Policy Studies, 2009.
- Bulut, E.; Clément, C.; Dura, G.; Fischer, S.; Franke, B.; Gowan, R.; Grevi, G.; Gross, E.; Helly, D.; Ioannides, I.; Keohane, D.; Korski, D.; Kurowska, X.; Lynch, D.; Major, C.; Merlingen, M.; Peral, L.; Schulze, K. E. i Vircoulon, T.; Grevi, G.; Helly, D. i Keohan, D. (ur.), *ESDP: The first 10 years (1999-2009)*, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2009.
- Calleya, S. C., *Evaluating Euro - Mediterranean Relations*, Routledge, London, 2005.
- Ćančara, K. A., "Eastern Partnership - opening a new chapter of Polish eastern policy and the European Neighbourhood Policy?", *Analyses and Opinions*, The Institute of Public Affairs, br. 4, 2008.
- Ćančara, K., A., "Eastern Partnership' – opening a new chapter of Polish eastern policy and the European Neighbourhood Policy?", *Analyses and Opinions*, The Institute of Public Affairs, br. 4, lipanj 2008.
- Čehulić, L., „Euroatlantske integracije i Mediteran“, *Međunarodne studije*, god. V, br. 1, 2005.
- Dannreuther, R., *European Union Foreign and Security Policy: Towards a Neighbourhood Strategy*, Routledge, New York, 2004.
- Ejoshvili, N., *The Evolution of the European Union's Neighbourhood Strategies: The Case of the Eastern Partnership*, VDM Verlag Dr. Müller, 2010.
- Emerson, M., "European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?", *CEPS Working Document*, br. 215, 2004.
- Emerson, M., "Making sense of Sarkozy's Union for the Mediterranean", *Policy Brief*, br. 155, Central European Political Science, 2008.
- Grant, C.; Lafer, C. i Vasconcelos (ur.), "After the Lisbon treaty: global EU?", *Issues Newsletter*, EU Institute for Security Studies, 2007.
- Kasapović, M., „Regionalna komparatistika i istočna Europa: Kako se raspala istočna

- Europa“, *Anali hrvatskog politološkog društva* 4 (1), 2007., str. 73-97
- Kempe, I. (ur.), *Beyond EU Enlargement*, svezak 1, The Agenda of Direct Neighbourhood for Eastern Europe, Bertelsmann Foundation Publishers, 2001.
- Michalski, A., “The Eastern Partnership: Time for an Eastern Policy of the EU“, *European Policy Analysis*, Sieps, 2009.
- Missiroli, A., “The EU and its changing neighbourhoods: stabilisation, integration and partnership“, u: Batt, J.; Lynch, D.; Missiroli, A.; Ortega, M. i Triantaphyllou, D., “Partners and neighbours: A CFSP for a Wider Europe“, *Chaillot Paper* br. 64, Institute for Security studies, EU, Pariz, 2003.
- Musladin, M., „Europska Unija i Mediteran: Politike i instrumenti suradnje“, *Međunarodne studije*, god. 10, br. 1, Politička kultura, Zagreb, 2010.
- Musladin, M., „Europska Unija i Južni Kavkaz“, *Suvremene teme*, god. 4, br. 1, 2011.
- Peters, J. (ur.), *The European Union and the Arab Spring - Promoting Democracy and Human Rights in the Middle East*, Lexington Books, Ujedinjeno Kraljevstvo, 2012.
- Sasse, G., “The ENP Process and the EU’s Eastern Neighbours: ‘Conditionality-lite’, Socialisation and Procedural Entrapment“, *Global Europe Papers*, University of BATH, The University of Nottingham, 2008./2009.
- Solana, J. (predgovor), u: Vasconcelos, A. (ur.), *What ambitions for European defence in 2020?*, EU Institute for Security Studies, Pariz, 2009., str. 7-9
- Vasconcelos, A. (ur.); Bulut, E.; Casarini, N.; Fischer, S.; Grevi, G.; Helly, D.; Jokela, J.; Keohane, D.; Lannon, E.; Parsi, R.; Peral, L.; Rupnik, J.; Vasconcelos, A.; Wrobel, P.; Zaborowski, M. i Zanders, J. P., “A Strategy for EU foreign policy“, *Report* br. 7, Institute for Security Studies, EU, Pariz, 2010.
- Vukadinović, R., *Mediteran između rata i mira*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Vukadinović, R. i Čehulić, L., *Politika europskih integracija*, Topical, Zagreb, 2005.
- Walski, K., “The European Union’s Eastern Neighborhood: The Eastern Partnership as a Strategy of EU Engagement and Security“, *Penn McNair Research Journal*, svezak 2, br. 1, članak 5, University of Pennsylvania, 2010.
- Wilson, A.; Popescu, N. i Noel, P., “The Future of EU-Russia Relations: A Way Forward in Solidarity and the Rule of Law“, *Briefing paper*, Directorate General External Policies of the Union, European Parliament, 2009.

Dokumenti

A Secure Europe in a Better World, European Security Strategy (2003.), Bruxelles. www.consiliumeuropa.eu

Communication from the Commission – European Neighbourhood Policy, Strategy Paper, Bruxelles, 12. svibnja 2004.

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, *On Strengthening the European Neighbourhood Policy*, Bruxelles, 2006. <http://ec.europa.eu/world/enp>

Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean, Pariz, 13. srpnja 2008. http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf

Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit, Prag, 7. svibnja 2009. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf

European Commission, *Eastern Partnership*, COM (2008.) 823 final, 3. prosinca 2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0823:EN:NOT>.

Official Journal of the EU, Regulation (EC) br. 1638/2006 of the European Parliament and of the Council, *Laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument*, Strasbourg, 2006.

Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World, Bruxelles, 11. prosinca 2008., S407/08. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf

Internetske stranice

http://ec.europa.eu/external_relations/russia/common_spaces/index_en.htm

<http://www.bsec-organization.org/member/Pages/member.aspx>

<http://www.emuni.si/en/>

Summary

External borders of the European Union on the east and south were expanded by the 2004 enlargement of the EU. There are some new neighbours on the east: Russia, Belarus, Moldova, and Ukraine. When Malta and Cyprus became members of the EU, south Mediterranean countries also entered the group of new neighbours. Although they are direct neighbours, economic, political, social and security level of development is very different from that in the EU. Aware of the danger that can come out of neglecting cooperation with direct neighbours, but also of the fact that it needs stable and developed neighbourhood, the EU has formulated a several policy strategies which provided a framework for the development of new relationships with neighboring countries, thus preventing the emergence of new dividing lines - European Neighbourhood Policy (2004.), Union for the Mediterranean (2008), as an upgrade of the Barcelona Process (1995.) and Eastern Partnership (2009). The aim of this paper is to set out the basic features of the Euro-Mediterranean Partnership (Union for the Mediterranean) and the Eastern Partnership and to show differences in the approach of the EU towards two regions - Mediterranean and Eastern Europe, and South Caucasus.

Key words: European Union, Euro-mediterranean Partnership, Union for the Mediterranean, European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership, Mediterranean, Eastern Europe, South Caucasus.